

Šta hoće „ZBOR“?

SPLIT - 1938

TRGOVAČKA TISKARA, SPLIT

UVOD

Jugoslovenski narodni pokret »ZBOR« pojavio se je u teškim danima iskušenja koje proživljujemo. On je nikao u vremenu kada se političko-partijske strasti sukobljuju svom silinom prijeteći najozbiljnije da poruše temelje na kojima je vjekovnim patnjama naših predaka sazdana naša narodna zajednica. Partijske strasti su zatrovale narod, one ubacuju mržnju i razdor, uništavaju obitelj, upropaštavaju zadruge. U selu nema ljubavi i sloge. Događa se da dva brata koja imaju iste brige i nevolje, istu zemlju kopaju — žive u mržnji i dijele svoju očevinu, jer jedan pripada jednoj političkoj stranci, a drugi drugoj. Na taj način nastaje sveopće rasulo i u selu i u gradu, pa dok drugi narodi napreduju i zidaju svoju kuću, mi nazadujemo i potkapamo temelje svoje kuće.

»ZBOR« se pojavio u vremenu velike socijalne nepravde. Postoji jedan manji broj gotovana koji se popeo na narodnu grbaču, bogati se i uživa sve slasti. Sav ostali narod muči se i pati od zore do mraka, a ne vidi plodove svog rada. Krvavi znoj sa čela radnog naroda pretvara se u žuto zlato u kesama narodnih gulikoža. Vadi se rudno bogatstvo iz utrobe naše zemlje, vade ga žuljevite ruke našeg gladnog radnika koji ukočena pogleda i prigušena bijesa promatra kako miljarde iz njegovih ruku klize u tuđe zemlje.

»ZBOR« se pojavio u vremenu kada cijeli svijet proživljuje teška previranja, u kojima svaki narod traži svoj izlaz. Ne može jedan narod naći izlaz za drugi narod; svak mora naći izlaz i put za sebe. Zato se pojavio »ZBOR« da bi pokazao pravi put i izlaz za naš narod. Mi nećemo da oponašamo druge, mi hoćemo da na svoj vlastiti način uredimo svoju

kuću, jer naš narod ima svoje posebne potrebe i živi u svojim posebnim prilikama.

Iz stranog pokvarenog svijeta prenesena su kod nas mnoga zla. Počeli su ljudi da se srame onog što je njihovo, a da se kite tuđim perjem, počeli su se rugati narodnom moralu i narodnim vrlinama, koje su ga kroz vijekove očuvale od svih neprijateljskih nasrtaja, a stali su da se oduševljavaju stranim pokvarenostima — jer da je to »moderno«. Tako je u naše gradove, a preko njih i u sela unešena pokvarenost.

Program »ZBORA« se sastoji iz »Osnovnih načela« i »Smjernica«. U »Osnovnim načelima« se nalaze osnovne i vječne istine koje mi propovjedamo i na kojima ćemo sazidati sretnu budućnost. »Smjernice« sadrže put kojim će se do toga doći. Ovdje će se objasniti ta načela i smjernice.

Osnovna načela

I.

»Srbi, Hrvati i Slovenci čine jugoslovensku narodnu, društvenu i duhovnu zajednicu, koju vezuju krvno srodstvo i osjećanje iste sudbine. Jugoslovenskom narodu kao cjelini podređuju se svi posebni interesi!«

Srbi, Hrvati i Slovenci su Sloveni koji žive na Jugu, dakle Južni Sloveni ili kraće rečeno Jugosloveni. Oni su braća jedne iste krvi, zato im i sudbina i život imaju biti zajednički. Ali u prošlosti oni su živjeli pod različitim utjecajima svojih neprijatelja, pa je posve razumljivo što se pokazalo da između njih postoje neke sitnije razlike koje stoje na putu da dođe do potpunog duhovnog i nacionalnog jedinstva, do čega jednog dana mora da dođe, jer je to prirodni zakon. No do toga ne smije doći silom, zato smo mi protivnici prisilnog jugoslovestva. Do konačnog jedinstva će doći na taj način što će svaki građanin osjetiti državu kao svoju i kao jedinu njegovu mogućnost da u slobodi i sreći živi. To će se postići samo onda kad za svakoga zavlada jedna te ista Pravda, kada se država bude brinula da svakome omogući da svojim radom osigura sebi i svojoj porodici pristojan život.

Svaki kraj i svako mjesto ima svoje posebne interese, ali nad njima postoji viši općenarodni interes. Priznaju se posebni interesi, ali oni nikad ne smiju da se ispoljavaju u tolikoj oštrini da škode zajedničkom interesu, jer čim je oštećen interes zajednice, oštećeni su samim tim i interesi pojedinca.

II.

»Vjere, koje su vezane za dušu naroda i izražavaju njegov pogled na svijet i pouzdanje u Boga, jesu bitne duhovne vrijednosti.«

Vjera čini čovjeka čovjekom, ona priječi da u

njemu prevladaju životinjski nagoni. Vjera čuva moral kod naroda, ona mu daje snage i podstreka da prebrodi i najveće nevolje, ona mu priječi da klone duhom. Vjera širi ljubav i mir među ljudima, dok bezboštvo uništava sve ljudske vrijednosti. Zato će se »ZBOR« boriti protiv bezboštva kao izvora svakog zla, a omogućavaće slobodu i ravnopravnost svake vjeroispovjesti.

III.

»Samosvojnu jugoslovensku kulturu, u duhu svojih tradicija i na osnovama čovječnosti, izgrađuje narod slobodnim stvaralaštvom. Zaštitnik ovog stvaralačkog stremljenja je jugoslovenska država. — Osobenim i duhovnim vrijednostima (jezik, običaji itd.) koje pojedini dijelovi naroda unose u zajednicu, omogućuje se nesmetani razvitak.«

Do općeg napretka dolazi se na taj način što svaki narod dade od sebe sve što može. Mi smatramo da je i naš narod dužan da se razvija, da stvara i da daje plodove svog duha za dobrobit cijelog čovječanstva. Jer, mnoge korisne stvari koje mi uživamo stvorili su drugi, zato smo i mi dužni da stvaramo pa da se time i drugi koriste.

Da bismo do toga došli prije svega treba da imamo svoju vlastitu kulturu. Mi ćemo nju izgraditi na osnovu naše prošlosti, naše tradicije. Ako zagledamo u našu prošlost, na primjer, kroz naše narodne pjesme, mi ćemo tu naći narodnu dušu koja ima da bude osnova pri izgradnji naše kulture. Mi ćemo tu naći svoju vlastitu Pravdu i svoj vlastiti Mozak. Naći ćemo zakone Božje i ljudske po kojima treba da se upravljamo, naći ćemo divne primjere hrabrosti i požrtvovanja, pravde i čovječnosti. Eto, na tim zakonima koje je kroz vjekove sam narod stvarao treba da se osniva naša kultura i naš život. Tekar tako će biti moguće da svaki čovjek iskaže svoje sposobnosti i da ih pretvori u djela od trajne i korisne vrijednosti, koliko za nas toliko i za druge. Da se to postigne, omogućuje se slobodan razvoj svim posebnim odlikama i običajima pojedinih dijelova našeg naroda.

IV.

»Jugoslovenska narodna zajednica mora imati u društvenom pogledu svoj osobeni sklop, koji odgovara njenom duhu i njenim potrebama.«

Između pojedinih naroda postoje razlike. Svaki narod ima svoje odlike koje ga čine da je on taj, a ne neki drugi narod. Svaki narod ima svoj način u životu koji se manje ili više razlikuje od života drugih naroda. Svaki narod ima i svoje nevolje i svoje potrebe koje ga opet razlikuju od drugih naroda. Sve to skupa čini da kod raznih naroda ne može da postoji jedno isto i jednako društveno-političko uređenje, već svaki narod treba da nađe onakav oblik tog uređenja koji će najbolje odgovarati njegovim potrebama. Zato i »ZBOR« hoće da našem narodu dade onakovo uređenje koje će biti najbliže duhu narodnom, u kojem će se narod snaći i osjetiti ga kao svoje

»Dom, kao prirodna osnovica narodna, mora biti i društvena osnovica narodne zajednice.«

Porodica je temelj društva. Kakva je porodica, takav je i narodni život, takvo je društvo. U porodici, u domu svaki čovjek primi prvi odgoj o kojem zavisi kasniji sretni ili nesretni život svakog pojedinca. U jakoj, zdravoj i moralnoj porodici odgajaju se jaki i moralni ljudi korisni za zajednicu, koji osnivaju nove isto tako jake porodice i na taj način obnavljaju i povećavaju narodnu zajednicu.

Porodični je život ogledalo svakog naroda. Ondje gdje se porodica cijeni i poštuje, gdje u obiteljskom životu vlada ljubav i sloga, tu je i sreća i zadovoljstvo. Takav je narod čil i sposoban za život. Ondje, naprotiv, gdje u porodici vlada razvrat i nemoral, gdje se moralni porodični život izruguje, gdje je sramota imati djece, tu je i cijeli narod u rasulu i njemu nema spasa. Mnogi narodi su u prošlosti propali i iščezli sa lica zemljinog, a to se dogodilo onda kada je u njihovim porodicama zavladao razvrat.

U porodici se uče djeca solidarnosti, uče se međusobnoj saradnji i pomoći, uče se da rade jedan za drugoga, te se na taj način odgajaju kao društvena

bića. Zato i »ZBOR« pridaje porodici naročit značaj.

»Selo će biti mjerilo jugoslovenske društvene politike.«

Mi smo seljačka zemlja. Zemljoradnja glavno je zanimanje naroda. A ipak dosad se vodila takva politika kao da seljaka ni nema. Čitavoj zajednici će biti dobro samo onda ako bude dobro glavnom njenom hranitelju, a to je seljak. Zato mnoge napredne države ulažu sve svoje sile kako bi poboljšale život seljaka.

Naš seljački narod je sačuvao svoje davne običaje, sačuvao je svoje pjesme, svoju igru i ostale tekovine; jednom riječi sačuvao je svoju rasnost. Tu njegovu rasnost treba gajiti i razvijati, pa uporedo s njom treba da ide i naša društvena politika. Ona mora biti bliska i shvatljiva seljačkom narodu, on u njoj mora imati vidnu ulogu. To će biti onda, ako se seljaku prizna ona uloga koju on u stvari mora da ima u odnosu prema cijeloj zajednici.

»Rad mora biti dužnost i pravo svakoga pojedinca. Društvena korisnost rada određuje vrijednost i ulogu u zajednici.«

Narodna zajednica je jedna velika kuća, jedna zadruga u kojoj mora da vlada pravda i blagostanje. Svaki član te zajednice mora pored svojih prava da ima i svoje dužnosti. Jedna od glavnih dužnosti koja omogućuje postojanje takove zajednice je rad. Svaki čovjek je dužan da radi. Nitko ne smije stati skrštenih ruku, pa da za njega drugi radi. Ko hoće da živi, taj mora i da radi, ko neće da radi, a može, taj nije dostojan pomoći ni samilosti drugih, on je sam sebe osudio da crkne. svak će morati da radi, bilo rukama, bilo mozgom i perom. Spekulantima i profiterima koji žive na račun naroda, neće biti mjesta.

Ali kada bi postojala samo dužnost rada, a ne bi postojalo i pravo na rad, time sve nevolje ne bi bile riješene, jer šta onda ako ljudi hoće da rade, a nemaju posla? Zato »ZBOR« i kaže da svatko pored dužnosti rada ima i pravo na rad. Svaki čovjek koji je zdrav i sposoban ima pravo da mu se omogući da radi. Ko će mu dati posla? Država. Jer, ako

je svaki građanin narodne zajednice spreman da je brani svojim životom, da pogine za nju, onda je i ta zajednica dužna da omogući svakom svom članu život. A život će mu omogućiti tako što će mu dati posla preko kojeg se dolazi do sredstava za život. Nijedan čovjek koji hoće da radi ne smije biti bez posla, jer posla ima — ima ga toliko da je radnika uvijek malo.

»Privatna svojina i kapital moraju se podrediti interesima cjeline.«

Danas u kapitalističkom društvu pojedinci koji su na bilo koji način nagomilali pare mogu da s njima rade što hoće. Kapitalu je dozvoljeno vršljanje bez državne kontrole. Veoma često to ide na štetu cijele zajednice, a na korist samo nekolicini povlašćenih kapitalista. Seljak mora svoje proizvode da prodaje po niskim cijenama, a tvorničke proizvode kupuje po visokim. Na taj način on nije u stanju da podmiruje ostale svoje potrebe, te zato i vidimo onoliku bijedu i glad na selu. To je sve zato što u kapitalističkom sistemu nema nikoga ko bi naredio kapitalistima da snize visoke cijene svojih tvorničkih proizvoda, a s druge strane da odredi višu cijenu zemljoradničkim proizvodima.

Zato je ustao »ZBOR« da donese novo društveno uređenje koje neće biti kapitalističko, a koje će dati pravo državi da ispravi nepravdu gdje ona postoji, da određuje cijene svim važnijim proizvodima, da suspregne privatni kapital i da mu ne dozvoli da se razvija i da radi proti interesa zajednice.

»Slobodna pojedinačna ili udružena pregnuća (inicijative) prvenstveni su nosioci društvene djelatnosti, čiji će pretstavnici biti staleži.«

Sloboda izbora rada, bilo pojedinca ili više pojedinaca u grupe je zagarantovana, u koliko ne bi taj rad bio na štetu zajednice. Mi stojimo na načelu da će pojedinac najbolje znati za koju vrstu rada ima najviše sposobnosti i gdje će najbolje uspjeti. Zato će svak imati slobodnu inicijativu, jer se tako najbolje dolazi do općeg napretka.

Po vrsti rada narod se razlikuje na razne staleže. Tako na pr. zemljoradnici čine zemljoradnički

stalež, radnici radnički, činovnici činovnički itd. Svi oni koji rade jedan isti posao, pripadnici su jednog staleža. Ljudi se između sebe ne razlikuju po partijama nego po staležima. Nema razlike između dva zemljoradnika koji obrađuju istu zemlju. Imaju iste nevolje i iste interese, a slučanjo pripadaju različitim političkim strankama. Oni se ne razlikuju, jer pripadaju istom zemljoradničkom staležu.

Zato je »ZBOR« protiv stranaka. On hoće da se priznaju staleži koji u narodu oduvijek postoje i preko kojih će narod najbolje znati da uredi svoj život. Svaki stalež izabraće potpuno slobodno iz svoje sredine najsposobnijeg i najpoštenijeg pretstavnika za staleški parlamenat. Sigurno je da će jedan zemljoradnik u takvom parlamentu bolje znati da zastupa interese svog zemljoradničkog staleža, nego što bi to uradio jedan bankar čiji su interesi suprotni od interesa zemljoradnika. Tako isto bolje će zastupati radničke interese jedan radnik nego što bi to činio neki činovnik. Na ovaj način svaki stalež će iznositi svoje potrebe i zastupati svoje interese, pa interesi sviju staleža su interesi cijelog naroda.

»Država isključuje potčinjavanje jednog staleža drugome.«

Mogao bi netko pomisliti da će u takovom staleškom parlamentu najjači stalež potčiniti sebi slabije i na njihovu štetu se razvijati. Ta bojazan nije opravdana, jer postoji država koja bi u tom slučaju intervenirala. Međutim to je potčinjavanje, odnosno uništavanje isključeno, jer se staleški pretstavnici u svom radu neće rukovoditi slijepim partizanskim strastima nego razumom. Zemljoradnici na pr. će biti svijesni toga da kada bi uništili stalež ljekara, ne bi imao tko da suzbija bolesti pa bi na taj način uništili sami sebe. Isto tako ako bi uništili radnike ne bi im imao tko praviti plugove i motike i tako slično. Svakome staležu je jasno da bez ostalih staleža nema ni njemu opstanka.

Čitavi narod je jedan organizam, kao što je to na pr. ljudsko tijelo. Pa kao što je to tijelo sastavljeno od pojedinih organa (srce, noge, ruke) koji žive

u međusobnom skladu, a uništ‑ je jednog od tih organa značilo bi uništiti i tijelo, tako je i narodni organizam sastavljen od svojih organa a to su staleži, koji isto tako moraju da se pomažu i sarađuju, a nikako da se uništavaju, ako se hoće napredak narodnog organizma.

V.

»Jugoslovenska privreda je cjelina, čiji su odnosi u međusobnoj zavisnosti; osnova joj je poljoprivreda.«

U kapitalističkom sistemu svaka se grana privrede razvija potpuno zasebno, nema nikakovog plana koji bi obuhvatio svu privrednu djelatnost. Međutim pojedine privredne grane nisu odvojene cjeline za sebe, već su to sastavni i usko povezani dijelovi jedne opće privrede. Između tih grana postoji takova uzročnost i takova veza da se one nikako ne mogu shvatiti jedna bez druge. Jedino je u današnjem kaosu moguće da se o tome ne vodi računa, ali zato i postoji kaos u privredi, zato i postoji ono bezgranično izrabljivanje i iskorišćavanje potrošačke i radne mase od strane jedne manjine.

Po shvatanju »ZBORA« ima se strogo voditi računa o činjenici da je privreda cjelina čija je osnova poljoprivreda. Rekli smo već da ogromnu većinu našeg naroda čine zemljoradnici, prema tome i najglavnija privredna grana je zemljoradnja, odnosno poljoprivreda. Na toj privrednoj grani počivaju i razvijaju se, ili su pak u najvećoj zavisnosti i sve ostale privredne grane. Zato će »ZBOR« najveću pažnju posvetiti poljoprivredi, nastojeći da je unapredi i usavrši do najvećih granica. Jer, ako imamo zdravu poljoprivredu imaćemo zdrave i razvijene i ostale grane privrede.

»Osnove i razviće cjelokupne privrede određuje privredni plan, koji će utvrđivati privredne grupe uz saradnju države.«

Kada smo svijesni toga da je privreda jedna nerazdvojna cjelina i da ne smijemo dozvoliti kaos u privredi odvojenim i nekontrolisanim vođenjem pojedinih privrednih grana, moramo se postarati,

kako bi se cjelokupna privreda vodila po jednom utvrđenom planu. Staleški pretstavnici, među kojima će se nalaziti svi zainteresovani privredni faktori, uz suradnju državnih vlasti, raznih privrednih komora i ustanova, utvrđivaće od vremena na vrijeme veliki privredni plan koji će obuhvatiti cjelokupnu privredu.

Ovakvo jedno tijelo koje će donositi plan, imat će stalno u vidu koliko je potrebno da se proizvede jedne odredene godine raznih proizvoda da bi se zadovoljile potrebe potrošača u zemlji, imat će nadalje u vidu kolika je mogućnost izvoza tih naših proizvoda na strana tržišta, pa će prema tome i znati da odredi kolike količine proizvoda u pojedinim privrednim granama ima da se proizvede za jedan određeni vremenski period.

VI.

»Kraljevina Jugoslavija je historijsko politička neminovnost i jedino ona omogućuje opstanak i slobodno razviće jugoslovenskog naroda.«

Nije Jugoslavija slučajno stvorena. Ona je morala postati jer je to nalagao prirodni zakon koji traži da se ujedinjuju one grupe koje su bliske jedna drugoj. Taj zakon ujedinjenja su dobro osjetili naši preci koji kroz vijekove nastojaše i podniješe mnoge i mnoge žrtve da do ostvarenja tog zakona dođe.

Teška je bila naša prošlost kada smo robovali radi naše nesloge tuđinu. Teška je i naša sadašnjost kad robujemo strastima i porocima mjesto da se podvrgnemo zdravom razumu. Teška je naša sadašnjost jer u njoj daju posljednje trzajeve oni koji nisu shvatili veliki prirodni zakon. Ali protiv prirode se ne može; sav njihov rad ostaće prazno lupanje slame. Nova omladinska generacija koja nastupa gvozdenom snagom i stvaralačkim oduševljenjem ukloniće za vazda sve poroke i strasti, stvoriće državu Reda, Pravde i Blagostanja, stvoriće zadružno-stalešku Jugoslaviju, što je jedina mogućnost da narod razvije svoje životne i stvaralačke sposobnosti. Van takve Jugoslavije i van njenih granica, svaki dio našeg naroda čekalo bi neminovno vječno ropstvo.

»Samo u onim funkcijama koje se odnose na život naroda kao cjeline, državna vlast treba da bude centralizovana; u ostalim izražena u samoupravi.«

Centralizam je kod nas pokazao najgore rezultate, on je jedan od glavnijih razloga velikog narodnog nezadovoljstva; ne može centralna (središnja) vlast da znade i najsitnije potrebe nekog kraja, a pogotovo ne može na vrijeme i ispravno da udovolji tim potrebama. Zato »ZBOR« hoće da centralna vlast riješava samo one zakone koji su osnovni i bitni za cijeli narod. Sva ostala pitanja koja posebno interesuju jedan kraj, riješavat će stanovnici tog kraja preko svojih samouprava. Samouprave će biti stvarne, a ne samo na papiru, jer one odgovaraju našim potrebama i našim prilikama.

»Narod će učestvovati u zakonodavstvu i vršiti nadzor nad državnom upravom putem pretstavništva, koje mora biti izvor staleškog uređenja i političkog shvatanja.«

»Svaka vlast u državi mora biti potpuna i stvarna. Isto takva biće i njena odgovornost. Samo Kralj je neprikosnoven.«

Zato »ZBOR« hoće da nosioci vlasti uvijek polažu račune o načinu na koji upotrebljavaju vlast, narod će preko svojih staleških pretstavnika, preko slobodne ali i objektivne štampe, te preko Narodnog Suda moći da vodi stalni nadzor i da pozove na odgovornost sve one koji bi se usudili da zloupotrebe datu im vlast.

Smjernice

I.

»Nepokolebivo stojimo na narodnom iskustvu: Pravda drži zemlju i gradove.

Tražimo da ovo načelo prožima zakonodavca i sudiju i da bude stalno pred očima svima koji vrše javnu službu.

Zahtjevamo da se onemogući, ili odmah ispravi, ili brzo i primjerno kazni svaka povreda pravnoga poretka učinjena od strane organa javne službe.

Tražimo stvarna jemstva za to, ne samo u istinskoj nezavisnosti sudije, već naročito i u njegovoj ličnoj ispravnosti, spremi i punoj odgovornosti.«

Da bi jedna narodna zajednica bila jaka, a jaka je kad je u njoj narod zadovoljan i sretan, potrebno je da na svakom koraku vlada pravica. Čim narod osjeti na sebi nepravdu, on se najprije razočarava, pa ogorčuje i konačno njime zavlada rušilački bijes. Imajući to u vidu »ZBOR« novo društvo koje donosi stavlja na najsigurniji temelj, a to je: **Pravda.** Čim narod osjeti da je zavladala pravica, nestaće nepovjerenja prema državnoj vlasti, svatko će osjetiti državu kao majku a ne maćehu. Onda će nestati i posljednjih pokušaja da se ruši ono što su kroz vjekove teškom mukom i velikim žrtvama zidali najbolji narodni sinovi. Njihov san da vide svoj narod slobodan i sretan postaće djelo.

II.

»Smatramo da i drugi organi javne službe moraju imati ne samo privrženost državi i narodnoj cjelini, već i besprijekornu ličnu ispravnost i stvarnu spremu.

Zahtijevamo neumitnu reviziju svih javnih službenika po ovim načelima.

Tražimo da se popunjavanje mjesta u javnoj službi vrši putem objektivnog odabiranja stečajnim ispitima.

Protivni smo nezasluženim unapređenjima.

Stojimo na gledištu da će ISTINSKE SAMOUPRAVE, pod nadzorom države, u granicama okvirnih zakona, riješiti i pitanje državne administracije. Tražimo da se javna uprava uprosti, da što brže, potpunije i jevtinije obavlja narodne poslove.«

Ovdje je riječ o rak-rani koja nagriza naš život: to je pitanje činovnika. Svaka partija koja je bila na vlasti, da bi se odužila svojim agitatorima nastojala je bilo da izbacuje postojeće činovnike iz službe, a na njihova mjesta da postavi svoje, bilo pak da otvara nova mjesta. Na taj nčin činovnici su postali nesigurni živeći u vječitom strahu da će biti premješteni ili otpušteni. Broj činovnika se iz dana u dan penjao, a kako nije bilo dovoljno sredstava da ih se sviju plaća, plate su im se neprestano snižavale. Ne mogavši da prehranjuju sa platom sebe i porodicu, mnogi su činovnici počeli da primaju mito za razne protuzakonite usluge, te se na taj način uveliko stala da upropaštava državna imovina. Preko protekcije u državnu službu su se uvukli ljudi bez ikakve spreme dok sposobni moraju godinama da šetaju.

Shvaćajući pravi značaj činovničkog aparata »ZBOR« hoće da tu izvede najkorenitije reforme. Svi oni koji ne odgovaraju toj službi mora da je napuste. Novi činovnici će se primati po sposobnosti a ne po protekciji. Njihov broj će biti onoliki koliki je stvarno potreban, njihov rad će biti naporan i strogo odgovoran, ali će zato biti i čestito nagrađen, tako da neće biti korupcije i raznih zloupotreba.

III.

»Ne možemo da zamislimo trajnu i jaku državnu vlast BEZ SLOBODNE OBJEKTIVNE JAVNE RIJEČI. Prava jaka vlast se i po tome poznaje što od takve javne riječi ne zazire.

Zakon mora obezbijediti osnovne i bitne narodne interese od zloupotrebe štampe. Isto tako zakon

mora zaštititi samu javnu riječ od lične neispravnosti i zavisnosti onih koji se njome bave.«

Bijedna je ona državna vlast koja se boji kritike. Znači da se takva vlast boji da se iznesu na vidjelo njena djela; savjest joj nije čista. Nema jake vlasti bez slobode štampe. Štampa ukazuje na grijehe, ona pokazuje i kako će se te grijehe ispraviti, što da se radi da se ponova u njih ne upadne. Štampa predlaže na koji način i koja pitanja da se riješe. Kroz štampu se ogleda mišljenje, želja i volja puka. Zato nijedna jaka i prava vlast ne guši štampu nego traži njenu saradnju.

»ZBOR« će zato dozvoliti javnu objektivnu kritiku preko slobodne štampe, ali nikad neće dozvoliti da štampa sije nemoral i otrov u narod. Štampa ima uzvišeni zadatak da uzgaja, a ne da kvari kao što je to slučaj danas. Oni koji vode štmpu moraju biti ispravni i čestiti ljudi, tekar će tako štampa udovoljiti svom zadatku.

IV.

Tražimo da državne i samoupravne potrebe ne prelaze narodnu ekonomsku snagu. Zahtijevamo zato razumnu štednju. Javni tereti ne smiju ubijati privredu, oni moraju biti u srazmjeri s općim narodnim dohotkom.

Zahtijevamo da tereti za pokriće javnih potreba budu pravedno raspoređeni na poreske obveznike, prema njihovoj stvarnoj snazi.

Tražimo reviziju državnih obaveza: zatim tražimo da država ogaveze ispunjava u interesu svoga kredita.«

Država, odnosno narodna zajednica ima svojih javnih potreba koje se moraju u interesu cjeline zadovoljiti, a čije zadovoljenje traži velika novčana sredstva. Ta sredstva treba pribaviti. Do njih svaka država dolazi u glavnom putem raznih vrsti poreza, carina i dažbina, te prihodima iz državnih preduzeća. Zato se porez mora plaćati i proti toga nitko pametan ne smije i ne može biti. Ali smo protiv načina na koji se raspoređuje porez, kao i protiv toga kako se sabrane sume troše.

Ako porez pređe granicu do koje može narod da ga plača, onda dolazi do kočenja privredne radinosti. Bilo je mnogo slučajeva da su pojedini privrednici napustili posao jer im je porez bio veći no što je bila zarada. Na taj način koči se privredna radinost, gomilaju se nezaposleni radnici, opada potrošačka moć naroda itd. Zato moraju veći porez da plaćaju oni koji imaju veće prihode. Ali država mora u svoje ruke da uzme i neke rudnike koji se sada nalaze u rukama stranaca koji izvažaju svo blago. Iz tih rudnika bi država mogla da pokrije mnoge svoje potrebe, pa bi i porez mogao da se osjetno snizi.

Država je primila na sebe mnoge obaveze novčane prirode. Pravi razlog tih obaveza je često puta provizija i korupcija. Zato ćemo revidirati sve državne obaveze, pa u koliko su one bezrazložne, postaraćemo se da ih izvrše oni koji su ih u ime države potpisali. Revidiraće se i sve penzije. Ispitaće se da li su svi ministri i sva ostala gospoda zaslužili te penzije, ispitaće se na koji su se način obogatili oni koji su se bavili javnim životom. Eto, tu se može naći dovoljno sredstava da se zadovolje sve narodne potrebe.

V.

»Smatramo da u današnjim društvenim nevoljama ima najmanje mjesta stavu skrštenih ruku.

Država ne smije da smeta onima koji, u skladu sa njenim društvenim i privrednim planom, rade i izgrađuju nove životne uslove. Ona treba da takva pregnuća izaziva ako ih nema — da ih podržava i razređuje, kad se pojave. Tamo gdje se takva pregnuća ne pojavljuju, država treba da ih svojom snagom zamijeni.

Naročito hoćemo takove društvene uslove koji će pokrenuti selo da ono, svojim naporima na prosvjećivanju, ozdravljenju i privrednom napredovanju, plodonosno odabere i umnoži potstreke koji će uvećati njegovu snagu.

Pri tom tražimo da selu, kao izvoru rasno-biološke duhovne i ekonomske snage naroda, bude o-

čuvan s jedne strane njegov osnovni značaj, a s druge — da mu budu obezbijeđene zdrave i svijetle tekovine opće kulture.«

Danas je narod potpuno pasivan. Tako rekuć ne daje ni znaka života. Nema slučaja da sam narod započne nešto samostalno, a ako se negdje i započne brzo se klone, pošto ne postoje društveni uslovi da se započeto djelo dovrši.

To je danas. Ali u državi »ZBORA« gdje neće biti pokvarenog partizanskog života, gdje će se država brinuti i jemčiti za rad i život svakog građanina, gdje će svak biti nagrađen po zasluzi, u takovoj državi narod će sam u oduševljenju pregnuti da svoj život što bolje uredi, on će sam voditi kulturne akcije, sam će imati volje da poradi na socijalnom i ekonomskom preobražaju. A država će svom snagom pomagati takva narodna pregnuća.

VI.

»Jugoslavija počiva na solidarnosti interesa svih svojih članova. To načelo, kao svoj temelj, ona mora da obezbijedi. Zato, priznajući privatnu svojinu, kapital (ne i kapitalizam) i privatnu inicijatvu, država mora obuzdati neograničenu igru privatnog interesa i potčiniti ga općem.

Neophodno je potrebno da svakom članu narodne zajednice bude obezbijeđeno da svojim poštenim radom izdržava sebe i porodicu. Samo to obezbijeđuje opće blagostanje.

Stojimo na gledištu da će opće privredno blagostanje najbolje zajemčiti blagostanje pojedinaca, bez obzira kome staležu ili ekonomskoj grupi pripada.

To može biti jedino u organizovanoj narodnoj privredi, po općem privrednom planu.«

U državama sa kapitalističko-demokratskim uređenjem kapitalistima je dozvoljeno da rade što hoće, jer u njihovim je rukama novac, a s novcem i vlast. Oni nikome ne odgovaraju za svoja djela i ako je više nego očito da izrabljuju i pljačkaju ne samo radnike i činovnike uposlene u svojim preduzećima, nego i široku potrošačku masu. U tim državama vlada načelo da svaki čovjek treba sam da

privređuje na svoj način, između građana može da nastane najljuća privredna borba, oni mogu jedan drugoga upropaštavati. Jer, vele oni, država je samo slučajni skup pojedinaca koji između sebe nisu ničim povezani. Svaki pojedinac mora imati potpunu slobodu pa makr time i štetio druge.

Međutim po shvatanju »ZBORA« između pojedinaca, pored duševnih i osjećajnih veza, postoji i solidarnost interesa. Građani su upućeni jedan na drugoga, oni moraju da sarađuju, a ne da se razvijaju jedan na štetu drugoga. Država mora da pazi da se ta solidarnost, odnosno ta harmonija ne poremeti. Zato kapital mora biti podređen interesima zajednice. Ne postoji narod radi kapitala nego kapital radi naroda. Sredstva za proizvodnju, dakle, moraju da prestanu biti u službi lične koristi pojedinih kapitalista, ona se maroju staviti u službu cijelome narodu. Čista dobit jednog preduzeća mora biti podijeljena između onih koji su je stvorili. Do toga se može doći ako čitava privreda bude organizovana po jednom planu, na čijem će utvrđivanju raditi narod preko svojih vlastitih pretstavnika.

VII.

»Poljoprivreda je osnovica jugoslovenske privrede. Zato tražimo da cjelokupna privredna politika polazi od ove osnove.

Zahtijevamo da se nesrazmjernost cijena između zemljoradničkih proizvoda i zemljoradničkih potreba smanjuje ne samo poboljšavanjem cijena prvih, već i pojeftinjavanjem cijena drugih.«

Seljak se muči po suncu i snijegu da dođe do svojih proizvoda. Kod toga ima i velikih novčanih izdataka. Događa se često da nastane nerodica, da mu suša i nevrijeme uništi sve usjeve. On te svoje proizvode mora da prodaje po tako niskoj cijeni da mu se često puta uopće ne isplati da bilo što sije ili sadi. Kada taj isti seljak hoće da zadovolji svoje najnužnije potrebe pa ode da kupi tvorničke proizvode, on mora da ih plaća po velikoj cijeni. I naravski da nema sredstava da kupi sve što mu treba. Zato i vidimo seljačke domove puste, nezdrave i nečiste,

zato i vidimo bezvoljnost i turobnost kod seljaka; on gubi volju ne samo za rad nego i za život. Jer šta će mu život koji nije dostojan čovjeka?

»ZBOR« se javlja da ispravi ovu veliku nepravdu. Cijene seljakovih proizvoda moraju se povisiti, a cijene tvorničkih proizvoda sniziti na jedan pravičan način koji će odrediti uz pomoć države pretstavnici sviju staleža.

»Uvažavajući uslov zdravog kredita, tražimo da se omoguće pravične ispravke zloupotreba u kreditnim odnosima. To će tek, u vezi s ostalim potrebnim mjerama, omogućiti rješenje seljač. prezaduženosti.«

Kreditna politika je vođena naopako. Seljak je upao u velike dugove iz kojih ne može da se iščupa. Novi kredit ne može da dobije. Potrebno je da se izvedu korjenite reforme u kreditnoj politici, kao i da se revidira pitanje seljačkih dugova, te da se oni već jednom pravedno i konačno riješe.

»Tražimo da se zadrugarstvu posveti ona pažnja koju zahtijeva njegov značaj. Pri tom se moraju poštovati osnovna zadružna načela: sloboda udruživanja i ispravnost poslovanja. Oba će biti zadovoljena, pored ostalog, stvarnim i objektivnim državnim nadzorom.«

Pored toga što će država »ZBORA« biti staleška država, ona će biti i zadružna. Zadruge su kod našeg naroda postojale još u prastara vremena, to je čisto njegova tvorevina koja odgovara njegovom duhu. Danas se zadruga javlja kao jedan neophodan životni uslov. Ne može jedan pojedinac sam da dođe do svih sredstava za proizvodnju. On nema za to sredstava. Da bi do toga došao on se udružuje u zadrugu. Isto tako ni svoje proizvode ne može sam da prodaje već mora da se udružuje u zadrugu, zadruga mu ih otkupi pa se sama brine gdje će ih prodati.

Naša poljoprivreda može da krene napred samo onda ako se ona razvija kroz zadruge. Zadrugarstvo država mora da pomaže, ali pri tom ne smije da se prenagljuje. Zadrugu treba osnivati tek onda i ondje kada i gdje se nađe netko tko će služiti zadruzi; to jest netko tko će u uspjeh zadruge uložiti sve svoje sposobnosti. Ako nema takovog čovjeka, već se za-

druga prepušta nemarnim članovima, onda je bolje da se takva zadruga nikad ni ne osnuje. Priznaje se princip slobode udruženja u zadruge, ali država ne smije skrštenih ruku posmatrati kako neka zadruga propada radi nemara ili zloupotrebe. Zato će nad zadrugama postojati jaka državna kontrola.

U zadruzi se gaji zadružni moral. Ljudi se uče da jedan drugoga pomažu i međusobno da sarađuju. Između zadrugara javlja se i goji druželjublje. Zadruga ima svoju čitaonicu, ona je izvor prosvjete.

VIII.

»Polazeći s gledišta da je nacionalni novac sredstvo ekonomskog saobraćaja, tražimo da bude stabilan, ali i njegova cirkulacija da bude tako obezbijeđena, kako bi svakome, u mjeri njegove ekonomske snage i potreba bio pristupačan.

Zahtijevamo da narodna štednja bude obezbijeđena saveznim sistemom javnih štedionica, koje bi, pored zadruga, jedino imale pravo da primaju uloge na štednju.

Poštovanje osnove dobrog kredita, njegovo nacionalizovanje, pojeftinjavanje i obezbjeđenje u dovoljnoj mjeri za sve poduhvate koji odgovaraju općem planu moraju biti uslovi opće kreditne politike.

Zahtijevamo i za ostale privredne grane i staleže, u okviru općeg plana i nacionalne solidarnosti, olakšice slične onima koje tražimo za poljoprivredu u pogledu olakšanja njihovog današnjeg teškog položaja, kao i u pogledu poboljšanja budućih uslova njihovog života.«

Novac je danas vrijednost sa ogromnom moći. Za novac se može sve. Međutim prvobitna i prava svrha novca je bila, a ponovo mora postati, sredstvo za razmjenu dobara. Mjesto da se žito daje za plug, daje se novac, jer se lakše prenosi. Novac kola iz ruke u ruku. Što je to kolanje brže to je i promet veći, a s njime i opći napredak. Oni koji imaju veće količine novca daju ga bankama na štednju, a banke ih posuđuju onima koji ih nemaju. I tako je novac neprestano u saobraćaju. Ali često puta banke zbog nesavjesnog rada i zloupotreba propadnu, a time

biva upropašćena i narodna uštedevina. Onda se dešava da narod izgubi povjerenje u banke, a novac skriva po čarapama i jastucima. Zato ima malo novca u prometu, slaba je razmjena dobara, opada radinost, a s njom i opći napredak.

»ZBOR« ne može dozvoliti bankama da harače po starom običaju. Zato će narod novac moći predavati samo kreditnim zadrugama ili savezu štedionica koje će biti pod jakom kontrolom države, a za uloženi novac odgovaraće među ostalim i država. Kad na taj način narod bude siguran da mu novac neće propasti, on ga neće držati skrivenog nego će ga preko štedionica pustiti u promet. Velike količine novca stati će na raspolaganju. Taj novac će se moći upotrebiti za finansiranje velikih radova, a i svaki građanin moći će ga dobiti da razvije svoju privrednu djelatnost. Na ovaj način privreda će oživjeti i razvijati se nesmetano.

IX.

»Tražimo da država sređuje odnose između rada i kapitala u cilju obezbjeđenja društvene harmonije.

Zahtijevamo najpotpuniju zaštitu i obezbjeđenje socijalnih uslova rada i radništva i mogućnost za njegovo kulturno razvijanje.«

Razlog mnogim građanskim ratovima, socijalnim nemirima i kaosima u privredi jesu nesređeni odnosi između radnika i poslodavaca. U demokratsko-kapitalističkim državama poslodavci vode borbu sa radnicima i njihovi odnosi se ravnaju prema časovitom ishodu te borbe. Ta borba katkada poprimi i štetne razmjere kao što su štrajkovi, rušenje tvornica i slično. Po shvatanju »ZBORA« ti odnosi se ne smiju riješaavti borbom nego saglasnošću uz pomoć države. Radnički stalež će iznijeti svoje potrebe i zahtjeve nasuprot zahtjeva poslodavaca. Knjige preduzeća će biti javne i uvijek će se znati kako posluje preduzeće, pa će se prema tome određivati i nagrade. Najmanja radnička plata biti će ona sa kojom može on da zadovolji životne i kulturne potrebe svoje porodice. Pošto je radnik učestvovao u stvara-

nju čiste dobiti preduzeća, on će učestvovati i u podjeli te dobiti. Na ovaj način radnik se neće više osjećati izrabljivanim, on će na neki način biti suvlasnik preduzeća, osjetiće ga kao svoje, radiće sa ljubavlju i marom. Tako će nestati razloga za socijalne nemire i za rušilački boljševizam.

X.

Hoćemo korjeniti preobražaj današnje jugoslovenske prosvjete. Hoćemo da prosvjeta daje čovjeku potrebnog samopouzdanja, živog osjećanja dužnosti i odgovornosti, osposobljenog za samostalno stvaralaštvo, kako bi mogao biti dostojan član narodne i koristan član društvene zajednice.

Stručno obrazovanje treba da se podesi potrebama narodnog života.

Rasno-biološka zaštita narodne životne snage i porodice mora biti u osnovi svake državne, društvene i privredne politike.

Tražimo da se zdravstveno staranje, društveno obezbjeđenje i fizičko vaspitanje zasnivaju na aktivnoj saradnji naroda.«

Svaki građanin ima pravo da bude prosviječen i da uživa plodove kulture i civilizacije. To ne smije biti samo pravo bogatih. Prosvjeta mora biti podešena prema odlikama našeg naroda. Škole ne smiju da ubijaju u čovjeku volju za rad. One moraju kod svakoga pronaći njegove sposobnosti i njih razvijati.

Ako je naš seljak mogao do sada dati mnogo i mnogo naučenjaka i umjetnika kojima se cijeli svijet divi, što će biti tek onda kada prosvjeta uđe usvako naše selo i kada škole budu imale za dužnost da otkriju one velike sposobnosti koje se nalaze sakrivene kod omladine. Mnoge sposobnosti danas propadaju sakrivene i neopažene.

XI.

»Stojimo na gledištu da bez Bugara jugoslovenska narodna zajednica nije postignuta, jer joj oni po krvnom srodstvu i po svagdašnjoj nerazdijeljivoj sudbini pripadaju.«

U prošlosti bilo je teških borba s braćom Bugarima, ali su ti sukobi bili uvijek djelo naših zajedničkih neprijatelja. Zato je narod i kod nas i kod Bugara uvidio da su sve te borbe besmislene i da vode samo zajedničkoj propasti, pa je odlučio čvrsto i za uvijek da živi u nerazdruživoj slozi i saradnji. Sudbina Bugara usko je povezana sa sudbinom ostalih Južnih Slovena, pa je zato i ulazak njihov u jedinstvenu zajednicu Južnih Slovena, u najskorijoj budućnosti ne samo moguć nego i siguran na osnovi potpune ravnopravnosti i međusobog poštivanja.

XII.

»Snagu za izvođenje svakog programa daje ne samo broj pristalica, već — i naročito — dubina njihovog uvjerenja, bezuslovna predanost ciljevima, gotovost na žrtvu i zajednička vjera u pobjedu.

Zato naš glavni zadatak i jeste skupljanje ljudi takvih odlika.«

»ZBOR« je pokret omladine. Nova generacija koja nastupa čvrsto je odlučila da raskrsti sa gnjilom današnjicom, te da stvori Novo društvo, da stvori Novog Čovjeka moralno preporođenog. Omladina je svijesna ogromnih poteškoća koje joj se na njenom pobjedonosnom putu stavljaju, ali je i svijesna da se do cilja dolazi trnovitim a ne udobnim putem. Gvozdenom voljom, zadojeni gradilačkim oduševljenjem stvarajmo sretnu budućnost jugoslovenskog naroda!

